

TL 2029 Türk Kültürü Araştırmaları

Öğretim Üyesi: Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

2. Hafta

Rus (Sovyet) Etnos Okuluna Karşılaştırmalı Bir Bakış ve Yu. Bromley.

Hazırlık soruları:

- Tarihin tüm dönemlerindeki etnogenez süreçler tek bir metot ile açıklanabilir mi?
- Rus etnos teori içerisindeki farklı yaklaşımlar nelerdir?

Rusya'da yirminci yüzyıl başında ilk Rus kuramcılar arasında gelen Şrokogorov, etnos olgusuna dikkat çekmiştir. Şrokogorov etnos olgusunu: aynı dili konuşan, ortak ata fikrine sahip, kendine özgü, gelenek, göreneklere ve yaşam tarzına sahip, ve bu özelliklerini kuşaklar boyunca korurken aynı zamanda bu özellikleri ile diğer gruplardan ayrılan grup, olarak tanımlamıştır.

P.İ. Kuşner, ise bir başka Sovyet kuramcı olarak yazmış olduğu *Etniçeskiye territorii i etniçeskiye granitsı* isimli eserinde etnik gruplar arasındaki sınırların belirlenmesinde dil ve bilinç olgularına değinmiştir.

Daha ileriki tarihlerde etnos olgusu farklı bilim adamları tarafından farklı bakış açıları ile değerlendirildiği görülmektedir. Bugün Rus (Sovyet) etnos-teori okulu temel olarak dört farklı alt ekolde değerlendirilmektedir. Bunlar sırası ile L.N. Gumilev'in *Passionar etnos teorisi*, Yu. V. Bromley'in *Dualistik etnos teori*, N.N. Çeboksarov ve S.A. Arutyunov'un *informatsionnaya teoriya etnosa* ve G.E. Markov ve V.V. Pimenov'un geliştirmiş olduğu *Sistemno-statistiçeskaya veya komponentnaya teroriya* dır.

Biz bu ayrımın dışında çalışmamızda etnogenez olgusu etrafında düşünerek Rus (Sovyet) etnos teoriiyi iki temel bakış açısı etrafında inceleyeceğiz.

Bu ekollerden ilki aralarında V.İ. Vernaldsky, V.P. Kazanaçeev ve L.N. Gumilev gibi kuramcılarının bulunduğu insanın tabiatta adaptasyon için harcadığı çabayı öne çıkaran bir etnogenez anlayışı geliştirilmiştir. V.İ. Vernaldsky ve sonrasında V.P. Kazanaçeev, yapmış oldukları çalışmalarda doğa ve doğaya hakim olan insan aklını bir bütün içerisinde ele alırlar. Bu kuramcılara göre insanın doğaya adaptasyon süreci içerisinde aklını kullanarak biyosfer'i neosfer'e dönüştürebilme özelliği aynı zamanda farklı toplumların da oluşmasında belirleyici bir faktördür.

Diğer taraftan L.N. Gumilev ise, V.İ. Vernaldsky ve V.P. Kazanaçeev den devraldığı mirası geliştirmiş olduğu passioner teori ile tekrardan yorumlayarak, adaptasyon süreci içerisinde ortaya çıkan passiyoner enerjinin bir kollektiviteye (etnos) dönüştüğünü ve bu esnada grubun kendini diğer gruplardan ayıran kendine özgü (stereotip) bir davranış kalıbı geliştirdiğinin altını çizerek yeni bir bakış açısı geliştirmiştir. L.N. Gumilev'e göre etnos: gruba özgü (stereotip) davranış kalıbı üzerinde doğal olarak oluşmuş bir enerji sistemidir ve bu özelliği ile kendini diğer benzer oluşumlardan ayırmaktadır.

Diğer taraftan *dualistik teoriya etnos* diye de adlandırılan Yu. Bromley ve onunla benzer görüşleri savunan Kozlov, Çebaksarov gibi kuramcılar etnos olgusunu incelerken iki nokta üzerinde durmuşlardır. Bunlardan ilki gruba kendi özgünlüğünü kazandıran etnik bilinç (*etniçeskoye samosoznaniye*)'in oluşumu ve dinamik yapısı, diğeri ise etnos'un farklı tarihsel periyotlardaki değişik formlarıdır.

Etnos kavramı ele alınırken aynı zamanda farklı tarihsel dönemlere özgü etnik topluluklar ve bu toplulukların etnogenez süreçlerinin incelenmesi de hem Rus etnos okulunda hem de Bromley'in metodolojinde farklı açılardan ele alınmıştır.

Bu açıdan bakıldığında etnoloji bilimi etnogenez olgusunu farklı tarihi dönemlere göre farklı evrelere ayırmaktadır. Bu evreler sırası ile üç farklı dönemde ele alınabilir. Bunlar:

Paleo-etnogenez: farklı taksonomik seviyelerde etnik grup oluşumu. Etno-linguistic, meta-toplum ve ilkel toplulukların oluşumunu inceler.

Mezoetnogenez: sınıfsız toplumlardan erken sınıflı toplumlara geçiş süreci içerisinde ortaya çıkan halklaşma süreci ve bu dönemde birbiri ile karışan gruplar (*substrat* (yerli) ve *superstat* (gelen)) arasındaki ilişkilere ışık tutmaktadır.

Neogenez: sınıflı toplumlarda görülen etnogenez süreçlerini incelemektedir.

Bu çerçevede, doğaya adaptasyon sürecinde enerjiyi merkez alan bir anlayıştan yola çıkan L.N. Gumilev dikey bir taksonomik çerçeve içerisinde (Konsorsiyum, Konviksiyum, Sub-etnos, Süper-etnos) etnogenez olgusuna tarihsel bir perspektif kazandırırken, etnik bilinç kavramını ön plana çıkaran Bromley, insanlık tarihini kronolojik olarak ekonomik üretim biçimlerine göre farklı tarihsel dönemlere ayırarak (ilkel dönem, köle toplumları ve feodal toplum, kapitalist toplum, sosyalist toplum), her bir dönemdeki etnik-sistemi - kabile, halk, millet ve sosyalist millet- olmak üzere farklı tarihsel formlarda ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Her ne kadar benzer tarihi taksonomik yaklaşım, Çeboksarov - Çeboksarova, ve Kozlov gibi Sovyet kuramcılar tarafından da kullanmış olsa da, Bromley etnos olgusunu gerek dikey gerekse yatay diyagram içerisinde kendi geliştirmiş

olduğu mevhumlar olan *ethnikos* ve *etno-sosyal organizma* çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.

Temel Kaynak

Teziç, M.C. (2017) Yu. V. Bromley'in Metodolojisinde Etnos Olgusunun Dikey ve Yatay Taksonomik Düzlemlerde İncelenişi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. Cilt. 14, Sayı 1. ss. 185-205.

Yardımcı Kaynaklar:

Banks, M. (1999) *Ethnicity: Anthropological Constructions*. Routledge.

Fenton, S. (2003) *Ethnicity*. Cambridge, UK: Polity, Oxford, Malden, MA: Blackwell.

Hutchinson, J.; A. D. Smith. *Ethnicity*. (1996). Oxford University Press: Oxford, New York. ss.3-14.

Teziç, M.C. (2013) Rassmotreniye russkoye (sovyetskoy) teorii etnosa cherez konstruktivistiskuyu perspektivu «primordial'nyy konstruktivizm». *Obshchestvo-sreda-razvitiye*. no. 4. ss. 109-113.